

Yeni Dünya Ekonomik Düzeni

Article by Roderick Kefferpütz

September 21, 2022

Ekonomik yaptırımlar ve karşı yaptırım uygulayan ülkeler, ortaya çıkan bölgesel ticaret blokları, bozulan tedarik zincirleri ve baskı altındaki Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar; dünya ekonomisi eskisi gibi değil. Ekonomik düzen derin bir dönüşüm geçirdiğinden, açık bir küresel ticaret sisteminin mutlu günleri sona erdi. Bu değişimin merkezinde birkaç faktör yatıyor: Çin'in yükselişi, ekonominin "varlığa dayalı menkul kıymetleştirilmesi (securitisation)", pandemi, iklim değişikliğini dizginleme ihtiyacı ve gecikmiş bir sosyal yeniden dengeleme.

Çin'in ekonomik başarı öyküsü, küresel güç kümelenmesini yeniden şekillendirdi. Ne de olsa ekonomi, askeri ve jeopolitik gücün yanı sıra nüfuzun da temelidir. Başarılı ekonomilere sahip ülkeler, teknolojilere ve altyapıya yatırım yapmak için daha çok araca, yeteneğe ve kaynağa sahiptirler. Amerika'ya Soğuk Savaş'ta üstünlük sağlayan şey ekonomik ve teknolojik üstünlüğüydü. Çin artık ekonomik bir dev haline geldiğine göre, doğal olarak ABD'ye hegemonik anlamda da meydan okuyor.

Onlarca yıl boyunca, dünya ekonomisi net bir iş bölümüne sahipti. Amerika Birleşik Devletleri dünyanın tartışılmaz ekonomik lideriydi; Çin ise Batı pazarları için ucuz ürünler üreten dünyanın atölyesiydi. Ancak Çin'in bu rolden memnun kalacağını düşünmek yanıltıcıydı. Halk Cumhuriyeti, yavaş yavaş, ABD'nin yerini alan ekonomik bir çekim merkezi haline geldi. 1980'lerde Çin, dünya ticaretindeki payı yüzde 1'i bile bulmazken, bu rakam yaklaşık yüzde 15'e yükseldi. Çin, yüzlerce sanayi malının en büyük üreticisi ve önemli doğal kaynakların önemli bir ihracatçısıdır. Küresel GSYİH içindeki payının yüzde 18'e yükselmesiyle, dünya çapındaki büyümenin üçte birini yönlendirmesi bekleniyor. Çin bir kez daha ekonomik ağırlık merkezi haline geliyor.

Ekonomik başarı aynı zamanda teknolojik ilerlemeye de yol açıyor. Pekin, yapay zekadan kuantum hesaplama kadar, gelişen teknolojilere yatırım yapıyor. Amaç, tam da ABD ve Avrupa'nın ekonomik rekabet güçlerini elde ettikleri alanlar olan geleceğin endüstrilerine hakim olmak. Made in China 2025 stratejisinden 2021-2025 Beş Yıllık Planına kadar çok sayıda Çin stratejisi, teknolojik liderliğe ulaşma ihtiyacını vurgulamakta. Çin, 2035 yılına kadar teknoloji lideri ve 2050 yılına kadar bilim ve inovasyonda dünya lideri olmayı hedefliyor. Teknolojik liderlik aynı zamanda askeri avantajlar da getirecektir.

Çin'in jeopolitik yükselişi

Pekin, vatandaşlarına refah sağlamak, Komünist Parti yönetimini güvence altına almak, aynı zamanda büyük bir güç olmak ve nüfuz kazanmak için güçlü, yüksek teknoloji bir ekonomiye ihtiyaç duyuyor. Çin Komünist Partisi, Orta Krallık'ın ABD'nin önüne geçmek ve

dünyanın hegemonu olmak için 'hayatının şansıyla' karşılaştığına inanıyor. Çin'in, uluslararası arenada daha merkezi bir rol üstlenmek için ideal bir zaman olan "stratejik fırsat dönemi"nde olduğunu düşünüyor.

Çin'in ekonomik nüfuzu jeopolitik bir koza dönüşüyor. Çin, 130'dan fazla ülkenin yanında son zamanlarda toplam ticarete ABD'yi geride bırakan AB'nin de en büyük ticaret ortağıdır. Çok sayıda ticaret anlaşması ve Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi, bu değişimi pekiştiriyor ve ekonomik nüfuz alanının kurulmasına katkıda bulunuyor. Strateji, jeopolitik hegemonya için daha kapsamlı mücadelede ABD'yi marjinalleştirmek; ama aynı zamanda Afganistan ve genel olarak Orta Asya gibi ABD'nin iktidar boşluğu bıraktığı bölgelere girmek. Kuzey Amerika, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne dahil olmayan tek kıta. Çin, Sun Tzu'nun Savaş Sanatı ilkelerini takip ediyor: ana güçten kaçın, boşluk olan yerlere nüfuz edin. Stratejinin, satrançtaki gibi rakibinize kafa kafaya saldırmak yerine bölgeyi kuşatmak ve boşalanları kontrol etmek olduğu, Go olarak bilinen, masa oyunu Wei qi oynuyor.

Çin, ekonomik gücünü, davranışları nedeniyle çıkarlarına zararlı olduğunu düşündüğü ülkelere baskı yapmak ve cezalandırmak için kullanıyor. Norveç, 2010 yılında Çinli muhalif Liu Xiaobo'ya Nobel Ödülü verdiği için dışlandı. Moğolistan, 2016'da Dalai Lama'nın ziyaretinden dolayı mağdur oldu. Covid-19'un kökenlerine ilişkin bağımsız araştırma talebinde bulunan Avustralya gibi, Filipinler de, 2014'te Güney Çin Denizi'ndeki gerilimlerin sonuçlarına maruz kalmıştı. Çin, dünya ekonomisinin hakim tepelerine çıkmaya çalışıyor. Mevcut ekonomik düzende Batı ve özellikle Amerikan egemenliğine karşı bir meydan okumayı temsil ediyor. İdeolojik olarak bu, aynı zamanda iki farklı politik ekonomi sistemi, Çin'in otoriter devlet kapitalist sistemi ile Batılı liberal, demokratik serbest piyasa ekonomisi arasındaki bir çatışmadır.

Dünya ekonomisi daha çok Çin merkezli hale geldi. Ekonomik çekim merkezi, transatlantik havzasından Asya'ya doğru kaydı. ABD-Çin ticaret savaşı bu nedenle sadece bir ticaret savaşı değil. Bu bir Trump takıntısı da değildi. Ne de olsa Başkan Joe Biden, Donald Trump'ın Çin'e uygulanan gümrük vergisi oranlarına dokunmadı. Bunun yerine, hegemonya için daha muhteşem rekabette bir hareket alanı oluşturdu. ABD yaptırımları, Çin'in ekonomik genişlemesini durdurmayı amaçlıyor. Aynı şekilde, ABD'nin kilit teknolojiler üzerindeki ihracat kontrolleri, Çin'in gelişimini kısıtlamak ve onu yüksek teknoloji tedarik zincirlerinden koparmak amaçlı.

Aynı durum Biden'ın 'Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Etmek' ve AB'nin 'Küresel Geçit'i gibi yeni girişimleri için de geçerli. ABD, AB ile Güneydoğu Asya ve Afrika gibi bölgelerdeki ülkeler arasındaki ilişkileri artırmak için tasarlanan bu bağlantı önerileri, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin etkisini geri püskürtmeyi amaçlıyor.

Dolayısıyla Çin'in yükselişi, gelecekteki dünya ekonomik düzeni üzerine bir mücadeleye yol açıyor. Aynı zamanda, ekonominin varlığa dayalı menkul kıymetleştirilmesine yönelik daha geniş bir eğilim bulunmakta.

Karşılıklı bağımlılığı silah haline getirmek

Ekonomik ilişkiler ve karşılıklı bağımlılık silah haline getirildi. Enerji alanında Rusya, Ukrayna üzerinde baskı uygulamak ve Avrupa'yı Nord Stream 2 boru hattına izin verme konusunda sindirmek için bir araç olarak doğal gazı kullandı. Çin, nadir toprak mineralleri gibi kritik

hammadeler üzerindeki tekeli aynı şekilde kullandı. Tokyo ile diplomatik bir çatışmada Pekin, Japonya'ya nadir toprak elementleri ihracatını yasakladı.

Finans söz konusu olduğunda ABD, doları İran'a karşı bir silah olarak kullandı; Tahran'ı dünyanın en önemli finans ağından çıkardı ve Amerikalıların Çin ordusuyla bağlantılı şirketlere yatırım yapmasını yasakladı. New York Menkul Kıymetler Borsası'ndaki birçok firma listeden çıkarıldı. ABD, Çin hükümetinin, hassas kullanıcı bilgilerine potansiyel erişiminin ulusal bir güvenlik riski olduğunu savunarak, bir Çinli şirketi, eşcinsel topluluğu flörtleşme uygulaması Grindr'deki hissesini satmaya bile zorladı.

*Ticaret savaşları, yaptırımlar ve teknoloji
ambargosu - yeni bir dünya düzen doğuyor.*

ABD ile Çin arasındaki iplerin kopması meselesi bu. İkisi de, ekonomik tıkanma noktalarını bir diğerinin kontrol etmesini istemiyor. Çin, "ikili dolaşım" stratejisinin bir parçası olarak, diğer ülkelerin Çin'e ekonomik bağımlılığını artırırken, yarı iletkenler ve Wall Street gibi dış ekonomik malzemelere ve pazarlara olan bağımlılığını azaltmak istiyor. Örneğin Pekin, kamuyu aydınlatma konusundaki yeni yükümlülüklerin korkusuyla Çinli şirketlerin ABD borsalarında işlem görmesini istemiyor. Bu nedenle, doğrudan yabancı yatırıma kapı açarken Çinli firmaları Wall Street'te listelenmekten caydırıyor.

Hem ABD hem de Çin, ekonomilerinin güvenliklerinin temel bir unsuru olduğunu kabul ettiler. Washington, "ekonomik güvenliğin ulusal güvenlik olduğunu" vurgularken, Çin, ekonomik ilişkileri güvenlik şartlarıyla çerçeveleyen "kapsamlı ulusal güvenlik" kavramını ortaya koydu.

Ticaret savaşları, yaptırımlar ve teknoloji ambargoları - yeni bir ekonomik düzen doğuyor. Clausewitz'den alıntılarla: ekonomi, savaşın başka araçlarla uzantısı haline geldi. Bu, jeoekonominin kurucusu Edward Luttwak'ın "ticaretin gramerinde tercüme edilen çatışma mantığı" dediği şey. (5) Avrupa'da, özellikle Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, savunma politikası üzerine yaptığı bir konuşmada, "küreselleşmenin egemenliğimiz ve güvenliğimiz üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileriyle yüzleşmemiz gerektiğini", "maddi ve maddi olmayan kaynakların ve dolaşımların kontrolünün yeni güç stratejilerinin anahtarı olduğunu" ve rekabet ile karşılıklı cepheleşme arasındaki çizginin artık "tamamen bulanıklaştığını" belirterek, bu yeni gerçeği idrak ettiğini gösterdi. (6)

Covid-19, iklim krizi ve sosyal yeniden dengeleme

Dünya ekonomisini yeniden yapılandıran üç faktör daha ortaya çıktı.

Birincisi Covid-19. Pandemi, sıfır stok üretime dayalı tamamen verimlilik odaklı bir küreselleşmenin kırılma noktasına geldiğinde, dünyanın her tarafında yansımaları oluyor. Avrupa Ticaret Odası Çin başkanı Jörg Wuttke, "Her şeyi üretimin en verimli olduğu yere koyma türünden küreselleşme sona erdi" şeklinde vurguladı.

Bu nedenle dayanıklılık anahtar bir kavram haline geldi. Şirketler, aksamalara ve baskılara karşı daha dirençli yeni üretim modelleri arıyor. Birçok ülkenin karantina sonrası artan

talepleri nedeniyle karşılaştıkları tedarik zincirindeki kesintiler, mevcut sistemin ani şoklara ve dalgalanmalara karşı nasıl dayanıklılıktan yoksun olduğunu vurguluyor. Jeopolitik gerilimler, silah haline getirilmiş karşılıklı bağımlılık ve ayrıca tehlikeli iklim olaylarındaki artış, Ever Given konteyner gemisinin Süveyş Kanalını tıkaması gibi diğer kazalar göz önüne alındığında, daha düzenli olarak aksamaların olasılığını artırıyor.

Aynı zamanda, pandemi, Avrupa ülkelerinin başta tıbbi ürünler olmak üzere birçok temel ürüne aşırı derecede bağımlı olduğunu gösterdi. Örneğin Fransa, farmasötik öncüllerin yüzde 80'i için Çin'e ve diğer Asya ülkelerine güveniyordu. (7) Bu nedenle hükümetler, vatandaşları için temel ürünlerin güvenliğini sağlamak üzere tedarik zincirlerini nasıl çeşitlendirebileceklerini kendilerine soruyorlar. Örneğin Japonya, kendi şirketlerini, üretimlerini tekrar Japonya'ya veya en azından Çin'den diğer ülkelere kaydırmaya ikna etmeyi umarak üretimin ülke içine taşınması programları başlattı.

*Son beş yıl, devlete daha büyük bir rol verilmesi
yönüne doğru istikrarlı bir dönüş gördü.*

İkincisi, küresel ekonomik düzen iklim sorunuyla karşı karşıya. Gerekli yeniden yapılanma, endüstriyel üretim süreçlerinin iklim dostu hale getirilmesinden ve örneğin hava taşımacılığında yeşil hidrojenin kullanılmasıyla küresel ulaşım sisteminin karbondan arındırılmasından, daha yerelleştirilmiş üretimin sağlanmasına ve nakliye rotalarını kısaltmak için bazı endüstrilerin ülke içine taşınmasına kadar uzanmakta. Robotik, otomatik sistemler ve katmanlı imalat ve 3D baskı gibi yeni teknolojilerdeki gelişmeler, üretimi ülke içine taşımayı daha 'yapılabilir' hale getiriyor.

Uluslararası ticaret sisteminin iklime dayanıklı hale getirilmesi, kendi zorluklarını da beraberinde getiriyor. AB'nin bir 'sınırdaki karbon ayarlaması mekanizmasını' uygulamaya koyma planı, karbon fiyatlandırması gibi yeterli iklim politikalarına sahip olmayan ülkelere AB'ye gelen ürünlere ayrıca bir tarife ekleyecek. Çin başta olmak üzere pek çok ülke, planları, 'ticarete yeşil korumacılık' olarak eleştiriyor ve sistemin Dünya Ticaret Örgütü kurallarına uygun olup olmayacağı da belirsiz. Bu bağlamda, AB'nin ticarete bir iklim boyutu ekleme planları, gerilimi artırmakta ve genel sistem üzerinde daha fazla baskı oluşturmaktadır.

Sonuncu ama elbette aynı derecede önemli noktalardan biri de, dünya ekonomisinin sosyal olarak yeniden dengelendiğini görüyoruz. Yıllar geçtikçe, gelir eşitsizliği birçok ülkede arttı. Amazon gibi dijital devler, rekabeti boğucu hale getirerek ve resen satın alarak yarı tekel statüsüne kavuştu. Hükümet liderleri, giderek artan bir şekilde, bunun çok ileri gittiğini, eşitsizlikle mücadele ederek ve büyük işleri dizginleyerek neoliberal ekonomiden uzaklaşmaları gerektiğini fark ettiler. Japonya'da, Ekim 2021'den bu yana görevde olan Başbakan Fumio Kishida, "erdemli bir büyüme ve servet dağılımı döngüsüne" dayanan "yeni bir Japon kapitalizmi" sözü verdi. (8) ABD'de Başkan Biden, "işçi merkezli bir ticaret politikası" için çağrıda bulunan 1,75 trilyon dolarlık bir harcama planı ortaya koydu ve Big Tech'teki rekabete aykırı uygulamalarla mücadele etmek için antitröst yasalarını yeniden şekillendiren bir kararname imzaladı. Çin'de Xi Jinping'in yeni anlatısı, iş dünyasına (ve parti içindeki iç muhalefetin) müsamaha göstermeyen ve eşitsizliği azaltmayı amaçlayan "ortak refah" üzerine odaklanıyor. Birleşik Krallık'ta Muhafazakar Başbakan Boris Johnson bile

sosyal bakım için vergileri artırdı.

Cesur yeni bir ekonomik dünyada Avrupa

Dünya ekonomik düzeni büyük bir dönüşümün içinde. Bir yandan daha jeopolitik ve ABD-Çin hegemonik çatışmasının bir savaş alanı haline geliyor. Öte yandan, şoklara karşı daha dayanıklı, iklim dostu ve adil hale gelmesi gerekiyor. Bu noktaların her ikisi de hükümet ve piyasa güçleri arasındaki etkileşimi yeniden kalibre ediyor. Son beş yıl, devlete daha büyük bir rol verilmesi yönüne doğru istikrarlı bir dönüş gördü. Devletler sağlık sistemlerini, sosyal güvenliği ve ekonomiyi kurtarmak için devreye girerken, salgınla birlikte tam gaz yol aldı. Pandemi sonrası soru, ekonomide devletin gelecekteki rolünün ne olacağı. Bunun gibi, Çin'in ekonomik oyunda Batı'yı yeneceği korkusuyla, Batılı ekonomilere de kopyalamaya dair çağrılar yapıldı.

Çinin yöntemleri, ekonomide daha büyük bir role soyunuyor. Bununla birlikte, Batı'nın ekonomik başarısı, şirketlerin özgürce rekabet edebilecekleri açık bir ekonomi ile teknoloji ve yeniliği teşvik eden, sosyal güvenlik ağları sağlayan ve ekonomiyi belirli yönlere itmek için kurallar koyan bir devlet arasındaki bir denge üzerine inşa edildi.

Bu denge son on yılda kaybolmuş olsa da, Yeşiller, dünyanın ekonomik düzeninin geçirmekte olduğu dönüşümlerin farkında olan bir ekonomik stratejiyi teşvik ederek bu yaklaşımı yeniden canlandırma şansına sahipler. Her politika ideal olarak jeopolitik, ekonomik dayanıklılık, sosyal denge ve iklim açısından değerlendirilmeli. Sorunları uzun süredir enine boyuna düşünen Yeşiller için şu an ideal bir fırsat. Yeşil Düzen ve yeni teknolojilerin ve inovasyonun teşviki konusunda kapsamlı bir deneyim getiriyorlar. Aynı zamanda sosyal meseleler için mücadele ettiler ve sanayiye geri getirmek ve Avrupa ekonomisini daha dayanıklı kılmak amacıyla politikaları yeniden canlandırmak üzere baskı yaptılar.

Almanya Yeşilleri'nin özellikle önemli bir rolü var. Liberaller ve Sosyal Demokratlarla birlikte Avrupa'nın en büyük ekonomisinin üç partili bir koalisyonunun ortakları olarak, yeşil, serbest piyasa odaklı ve sosyal açıdan dengeli (aynı zamanda dirençli ve jeopolitik) bir ekonomik dönüşüm stratejisi geliştirmek zorunda kalacaklar.

Bunu başarmak kolay olmayacak. Özellikle yatırım söz konusu olduğunda, üç taraf arasındaki müzakereler zorlu olacak. Yeşiller, yeşil altyapıya yapılan yatırımları teşvik etmek için Almanya'nın borç freninin gevşetilmesini tercih ederken, Liberaller bunu sıkı sıkıya yürürlükte tutmak istiyor. Ancak bu sürtüşmeden, ekonomilerimizin karşı karşıya olduğu zorluklarla başa çıkmanın yeni yollarını bulan yenilikçi öneriler geliştirilebilir. Sonuçta, ihtiyaç duyulan şey bu. Ekonomi büyük bir dönüşümün pençeleri içinde; onu yönetmek yeni fikirler gerektirecek.

Roderick Kefferpütz is senior analyst at the Mercator Institute for China Studies (MERICS) and a freelance strategist and writer. Prior to that he worked for Germany's only Green-led regional government as deputy head of unit for policy and strategy in the State Ministry of Baden-Württemberg. He was previously head of office for MEP Reinhard Bütikofer.

Published September 21, 2022

Article in Turkish

Translation available in English, Polish

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/yeni-dunya-ekonomik-duzeni/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.